Ideology in Phan Waen Fah Award-Winning Poem: Between the Colors Era and the NCPO Era

Worapong Khuibut
Khon Kaen University Demonstration School, Faculty of Education,
Khon Kaen University, Thailand
Corresponding Author: worapkh@kku.ac.th

Received: March 24, 2023 **Revised:** April 27, 2023 **Accepted:** May 25, 2023

Abstract

This article aims to compare the political ideologies in eight winning poems of the Phan Waen Fah Literature Award from 2011 to 2018. The analysis is divided into two groups according to the political situations: the Colors Era, 2011–2018 (three poems), and the NCPO Era, 2016–2018 (five poems). It was found that poems written about the Colors era appeared to have democratic and Marxist political ideologies or emphasized equality. The committee's political opinions influenced the selection of works in 2013, which responded to the political views of the Red Shirt Party. In contrast, in the NCPO era, in which freedom to express political opinions was restricted, democratic and nationalist ideologies were highlighted aiming to reproduce and instill the idea that the duty of the people was to develop the country and maintain democracy. These political ideologies served the purpose of organizing the contest with the support of the parliament to support a parliamentary democracy with the monarch as head of the country. This means to encourage people to exercise their freedom of expression on political issues.

Keywords: Poetry, Politic, Phan Waen Fah Award, Discourse, Ideology

อุดมการณ์ในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า: ระหว่างยุคสีเสื้อและยุค คสช.

วรพงศ์ คุยบุตร
อาจารย์, โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง)
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Corresponding Author: worapkh@kku.ac.th

ได้รับบทความ: 24 มีนาคม 2566 **ปรับปรุงแก้ไข:** 27 เมษายน 2566 **ตอบรับตีพิมพ์:** 25 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบอุดมการณ์การเมืองจากกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ ปี 2554–2561 ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ซึ่งมีทั้งหมด 8 ผลงาน โดยแบ่งกลุ่มการวิเคราะห์ตามสถานการณ์การเมืองเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยุคสีเสื้อ คือ ปี 2554–2561 (จำนวน 3 ผลงาน) และ ยุค คสช. ปี 2559–2561 (จำนวน 5 ผลงาน) ผลการศึกษาพบว่า ยุคสีเสื้อปรากฏอุดมการณ์การเมืองแบบประชาธิปไตยและมาร์กซิสต์หรือมุ่งเน้นความเท่าเทียม ความคิดเห็นทางการเมืองของคณะกรรมการมีผลในการคัดเลือกผลงาน ในปี 2556 ซึ่งตอบสนองความคิดทางการเมืองของฝ่ายเสื้อแดง ในขณะที่ยุค คสช. ที่จำกัดอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ปรากฏอุดมการณ์ประชาธิปไตยและอุดมการณ์ชาตินิยม เพื่อเป็นการผลิตซ้ำ ปลูกฝัง ให้เห็นว่าหน้าที่ของประชาชน คือ การพัฒนาประเทศและธำรงไว้ซึ่งประชาธิปไตย ซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวตอบสนองวัตถุประสงค์การจัดการประกวดโดยมีรัฐสภาสนับสนุน คือ เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง

คำสำคัญ; กวีนิพนธ์, การเมือง, รางวัลพานแว่นฟ้า, วาทกรรม, อุดมการณ์

บทนำ

มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น เหตุการณ์ทางการเมือง การปกครอง ข่าวสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้มนุษย์มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละมุมมอง ซึ่งต่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น มนุษย์จึงได้นำเสนอความคิดเห็นผ่านงานวรรณกรรม และเมื่อวรรณกรรมแบกรับเอาความหมายของความคิดทางการเมืองเอาไว้ด้วย จะเรียกว่า “วรรณกรรมการเมือง”

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, และชัยสิริ สมุทรวานิช (2516, หน้า 73-78) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมการเมือง โดยสรุปดังนี้

เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อต้องการเปลี่ยนสภาพเลวร้ายของสังคมให้ดียิ่งขึ้น และมีเนื้อหาอย่างวรรณกรรมเพื่อชีวิต เนื่องจากมีเนื้อหากล่าวถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับรัฐ ค่านิยมที่ขัดแย้ง และชี้ให้เห็นสภาพสังคมอัปลักษณ์ที่มนุษย์แก้ไขได้

ดังนั้นวรรณกรรมการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะ และแตกต่างจากวรรณกรรมประเภทอื่นๆ เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางประวัติศาสตร์และเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ดังนี้

ช่วงระหว่าง 16 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 เป็นช่วงการก่อเกิดและพัฒนาการของวรรณกรรมการเมืองไทย เพราะได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่งจากนักศึกษาและประชาชน จึงมีนักเขียนที่สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการเมืองเป็นอันมาก อาทิ ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง, นาฏกรรมบนลานกว้าง, ปีศาจ,ความรักของวัลยา,สงครามชีวิต,ใบไม้ที่หายไป ฯลฯ ล้วนเป็นผลลัพธ์อันเกิดจากความคิดเห็นทางการเมืองจากเหตุการณ์ในอดีต และปัจจุบันยังคงมีการนำเสนอวรรณกรรมการเมืองผ่านเวทีการประกวด คือ รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ซึ่งจัดโดยสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยและรัฐสภาไทย

อุทัย พิมพ์ใจชน ประธานรัฐสภา พ.ศ. 2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2546, หน้า 3) ได้กล่าวคำนิยมเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าว่า รัฐสภาได้รับความร่วมมือจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยใช้ศิลปะถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวี ทั้งยังเป็นการสืบสานสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลุกจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน ดังนั้นวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าจึงเป็นพื้นที่เสรีทางความคิดผ่านการประพันธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาดังนิยามของวรรณกรรมการเมืองข้างต้น จึงสอดคล้องกับที่ นพพร ประชากุล (2552, หน้า 108) กล่าวว่า วรรณกรรมมีสถานะพิเศษในการตีแผ่ วิจารณ์ เผยสัจธรรม หรือเปิดโปงสังคม

วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า มีรางวัลประเภทเรื่องสั้น และกวีนิพนธ์ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาเฉพาะส่วนกวีนิพนธ์ เนื่องจากเมื่อพิจารณาโดยหลักการด้านวาทกรรมแล้ว “กวีนิพนธ์” จัดเป็นเพียงการประกอบสร้างระหว่าง “รูปสัญญะ” กับ “ความหมายสัญญะ” ดังนั้นการเลือกใช้ภาษาเพื่อที่จะสื่อสารในบทกวีจึงสามารถเคลือบแฝงความคิด ผูกติดอุดมการณ์ควบคู่ไปกับการใช้ภาษา เพื่อที่จะถ่ายทอดและตอกย้ำอุดมการณ์ของกวีไปยังผู้รับสาร ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจถูกปิดบังหรือเปิดเผยอย่างชัดเจน โดยผู้แต่งจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ (บัณฑิต ทิพย์เดช, 2561, หน้า 2500-2514) อีกทั้งกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลมักได้รับช่องทางการสื่อสารระหว่างกวีกับประชาชนได้เป็นวงกว้าง ผ่านสถาบันการรับรอง

อย่างและพิจารณารางวัลโดย “รัฐสภาและคณะกรรมการ” กับทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่เชื่อมั่นในระบอบ “ประชาธิปไตย”

งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะรางวัลชนะเลิศ เพื่อเฟ้นหาอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏผ่านกรอบทฤษฎีวาทกรรม และเปรียบเทียบอุดมการณ์ทางการเมืองในยุค “สีเสื้อ” ในปี 2553–2556 และยุค คสช. คือ 2557–2561 เพื่อสกัดอุดมการณ์ระหว่างสองยุคสมัยทางการเมืองที่คัดกรองโดยกวีและรัฐสภา ก่อนที่จะนำเสนออุดมการณ์ดังกล่าวสู่ภาคประชาชน ว่าอุดมการณ์นั้นได้รับการปิดกั้น ปรับแต่ง ขัดแย้ง ตรงต่อสถานการณ์ความเป็นจริง หรือสืบทอดอุดมการณ์ดั้งเดิมของสังคมและรัฐสภา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบอุดมการณ์ทางการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าในยุคสีเสื้อและยุค คสช.

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

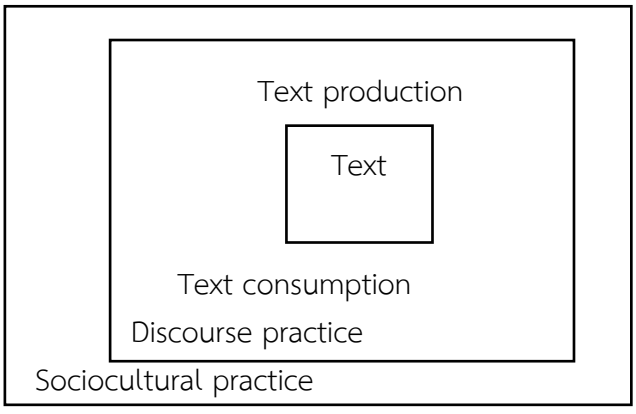
การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse analysis) และแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology) ในการวิเคราะห์ตัวบท

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse analysis (CDA))

Fairclough (1995, pp. 132-133) ได้นิยามความหมายของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไว้ดังนี้ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นวาทกรรมที่มุ่งสำรวจความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบของอำนาจและการกำหนดระหว่างวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม เหตุการณ์ และตัวบท รวมถึงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่กว้างกว่าความสัมพันธ์และกระบวนการต่างๆ เช่น การตรวจสอบเหตุการณ์และตัวบทว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรและเป็นอุดมการณ์ที่ถูกสร้างโดยความสัมพันธ์ของอำนาจและการต่อสู้เหนืออำนาจ หรือการตรวจสอบความสัมพันธ์ที่ซ่อนเร้นระหว่างวาทกรรมและสังคมที่เป็นปัจจัยของการรักษาอำนาจและความเป็นผู้มีอิทธิพลที่เหนือกว่า

Fairclough (1995, p.98) ได้เสนอกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไว้ดังนี้

A framework for Critical Discourse Analysis of a Communicative Event

ภาพ 1 แสดงกรอบความคิดของการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Fairclough 1995, p.98)

จากภาพนี้แสดงให้เห็นว่า วาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยมิติต่างๆ 3 มิติได้แก่ ตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่างๆ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบนและกระบวนการบริโภคและตีความตัวบทที่เกิดขึ้น และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตัวบทและส่งผลต่อไปยังตัวบทหรือภาษาที่ใช้สื่อสาร ดังนั้นวาทกรรมตามแนวคิดนี้จึงมิใช่เพียงภาษาหรือตัวบทเท่านั้นแต่ได้รวมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมการใช้ภาษานั้นเอาไว้ด้วย ซึ่งอธิบายโดยละเอียด ดังนี้

1. ตัวบท (Text) เป็นการวิเคราะห์ตัวบททั้งที่เป็นภาษาเขียน ภาษาพูดและรูปภาษาโดยใช้การวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ มาอธิบายในระดับต่างๆ เช่น คำ ความหมาย ประโยค คำเชื่อม หรือกลวิธีทางภาษา

2. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) คือ การวิเคราะห์กระบวนการของการปฏิบัติทางวาทกรรม คือ การอ่าน ความหมายที่ซ่อนอยู่ในระดับลึกของตัวบท เป็นการศึกษาตัวบทในฐานะเป็นผลผลิตของปฏิบัติการสร้างความหมายผ่านภาษา ซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจ นิยาม และความเชื่อในสังคม

3. วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท กับบริบทสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมักนำไปสู่ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม การวิเคราะห์ทั้งสามด้านนี้ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่เชื่อมโยงกันดังแผนภาพข้างต้น และทำให้เห็นว่าตัวบทไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพังหากแต่ถูกล้อมด้วยวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าหากจะทำความเข้าใจตัวบทก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจปัจจัยที่แวดล้อมและเป็นที่มาของตัวบทด้วย

นอกจากนี้ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2560, หน้า 127) กล่าวสรุปเกี่ยวกับการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ คือ งานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ได้แก่ ทำให้ผู้ไร้อำนาจได้มีอำนาจต่อรองหรือต่อสู้ ทำให้ผู้ไร้เสียงได้มีสิทธิมีเสียง เปิดโปงอำนาจในทางมิชอบ และทำให้คนหันมาแก้ไขสิ่งที่ไม่ถูกต้องในสังคม

สอดคล้องกับการสรุปความคิดของ สามชาย ศรีสันต์ (2561, หน้า 23) ซึ่งสรุปและประมวลความคิดโดยผู้วิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์เป็นการวิเคราะห์วาทกรรมแบบหนึ่ง ซึ่งสนใจศึกษาอำนาจทางสังคมที่ถูกแสดงออกผ่านตัวบทและการพูดในบริบททางสังคมการเมือง โดยเป็นไปเพื่อผลิตซ้ำเหนี่ยวรั้ง ให้เกิดการละเมิด ครอบงำ และสร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น

สำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” ในความหมายของ Fairclough (1995) คือ การมุ่งสำรวจความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบของอำนาจและการกำหนดระหว่างวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม เหตุการณ์ และตัวบท รวมถึงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่กว้างกว่าความสัมพันธ์และกระบวนการต่างๆ กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบเหตุการณ์และตัวบทว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และปรากฏอุดมการณ์ที่ถูกสร้างโดยวาทกรรมนั้น ๆ อย่างไร

อุดมการณ์ (Ideology)

Fairclough (1995) ได้รวบรวมและสรุปความหมายของอุดมการณ์จากความคิดของ Althusser ที่ได้รับอิทธิพลจาก Marx และความคิดของ Gramsci เรื่องการเป็นเจ้าทางความคิด และจิตสำนึกที่ผิดพลาด

ความหมายของคำว่าอุดมการณ์สำหรับ Fairclough จึงอ้างอิงนิยามที่สื่อความหมายในด้านลบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกัน การมีอำนาจเหนือกว่า ดังนั้นคำว่าอุดมการณ์สำหรับ Fairclough หมายถึง ระบบความคิดความเชื่อที่ผู้มีอำนาจมากกว่าใช้เข้าควบคุมกลุ่มคนอื่นเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน นิยามนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่ต้องการเผยให้เห็นอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม ทำให้เกิดการตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

ในขณะที่ Van Dijk (1997) เห็นต่างจาก Fairclough ในประเด็นเรื่องนิยามอุดมการณ์ที่เหมาะสมกับงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดย Van Dijk เห็นว่านิยามอุดมการณ์เชิงวิพากษ์ไม่จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตอยู่เพียงแนวคิดที่ว่าอุดมการณ์เป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมเท่านั้น แต่ยังมีอุดมการณ์ของคนกลุ่มอื่นหรืออุดมการณ์ในลักษณะอื่นที่ควรศึกษา เช่น อุดมการณ์ที่ต่อต้านผู้มีอำนาจในสังคม อุดมการณ์ที่แข่งขันกันของคนต่างกลุ่ม หรืออุดมการณ์ที่สร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ฯลฯ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า นิยามอุดมการณ์ของ Van Dijk คือ ระบบความคิดความเชื่อที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของคนกลุ่มนั้นๆ จึงจัดเป็นความหมายของอุดมการณ์ที่มีนัยเป็นกลาง คือ ไม่ได้มุ่งตัดสินว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี

สามชาย ศรีสันต์ (2561, หน้า 37-40) ได้นำเสนอ “วาทกรรมในฐานะอุดมการณ์” (Ideological Discourse) ว่ามีกระบวนการผลิตสร้างความคิดใน 4 ด้านด้วยกัน ซึ่งเรียกว่า “จัตุรัสทางความคิด” (Ideological Square) เป็นพื้นฐานของวาทกรรมในเชิงอุดมการณ์ที่คอยควบคุมการผลิตสร้างทั้งคำพูดและการเขียน ได้แก่

1. เน้นสิ่งที่เป็นบวกเกี่ยวกับพวกเรา (Emphasize Positive Things About Us)
2. เน้นสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับพวกเขา (Emphasize Negative Things About Them)
3. หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับพวกเรา (De-Emphasize Negative Things About Us)
4. หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นบวกเกี่ยวกับพวกเขา (De-Emphasize Positive Things About Them)

ข้อความข้างต้นถูกแทนด้วยคำสรรพนาม พวกเรา (Us) และพวกเขา (Them) ซึ่งอยู่เบื้องหลังการเขียน การใช้คำ การประกอบสร้างทางภาษา ดังนั้นวาทกรรมที่ถูกผลิตสร้างจากอุดมการณ์ความเป็นพวกเรา พวกเขา จะทำหน้าที่สร้างสำนึกแยกแยะความเป็นพวกเดียวกันกับสิ่งที่ไม่เข้าพวก ทำให้รู้สึกต่อพวกเขาในฐานะเป็นศัตรูหรือคู่แข่ง

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ, และคนอื่นๆ (2555) ได้ให้ความหมายไว้โดยสรุป ดังนี้ อุดมการณ์หมายถึง ระบบคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อุดมการณ์เป็นความคิดที่พรางตา ซุกซ่อน บิดเบือน ปกปิดสภาพความเป็นจริง (Distorted Reality) โดย Marx ให้ความเห็นว่า “อุดมการณ์คือจิตสำนึกที่ผิดพลาด” (False Consciousness) และมักเชื่อมโยงกับชนชั้น และความหมายสุดท้าย อุดมการณ์ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจทุกประเภท กล่าวโดยสรุปคือ อุดมการณ์ไม่ใช่ “ตัวความคิด” แต่เป็น “วิธีการคิด” ซึ่งทำหน้าที่ผลิตซ้ำ สืบทอดโครงสร้าง (ที่มีความขัดแย้ง) ให้ธำรงอยู่ต่อไปได้

วิธีดำเนินวิธีวิจัย

1. กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะรางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ หรือรองชนะเลิศในกรณีที่ในปีนั้นไม่มีรางวัลชนะเลิศ และศึกษาเฉพาะช่วงเวลาเหตุการณ์

เสื้อเหลืองเสื้อแดงกับช่วงเวลา คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ) ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งข้อมูลออกเป็นสองกลุ่มตามยุคสมัยทางการเมือง คือ ยุคสมัยสีเสื้อ และยุค คสช. ซึ่งมีผลงานที่ได้รับรางวัลดังต่อไปนี้

1. ยุคสมัยสีเสื้อ ได้แก่ มนุษย์เหวย เหวยมนุษย์ (รางวัลชนะเลิศปี 2554), โลกของหนู (รางวัลชนะเลิศปี 2555), เบี้ย (รางวัลชนะเลิศปี 2556)

2. ยุคสมัย คสช. ได้แก่ พลเมืองคือพละกำลังเมือง (รางวัลชนะเลิศปี 2559), ณ ร่มเรา, ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน, แสงของเราในเงาจารึกโบราณ (รางวัลรองชนะเลิศปี 2560) และธงชาติผืนเก่า (รางวัลชนะเลิศปี 2561)

2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นอุดมการณ์ทางการเมืองในกวีนิพนธ์ จำเป็นจะต้องใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis (CDA)) กรอบวิเคราะห์ดังกล่าวจะวิเคราะห์ทั้งตัวบท วิธีปฏิบัติการทางวาทกรรม และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งโดยปกติงานกวีนิพนธ์ไม่สามารถทำความเข้าใจได้เพียงลำพังตัวของมันเอง เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและปัจจัยแวดล้อมของงานกวีนิพนธ์นั้น กล่าวคือมีการสร้างชุดวาทกรรมอะไร โดยใคร ตลอดจนมีการผลิตและเผยแพร่วาทกรรมอย่างไร จนกระทั่งมองเห็นสิ่งสำคัญที่เรียกว่า อุดมการณ์หรือกลไกอำนาจสำหรับการควบคุมที่แอบแฝงอยู่เบื้องหลังวาทกรรมดังกล่าว

3. อธิบายขยายความตัวบทกวีนิพนธ์ เพื่อให้เห็นความสอดคล้องกับอุดมการณ์ต่างๆ จากนั้นจัดหมวดหมู่ และนำไปสรุปอภิปรายผล

ผลการวิจัย

การนำเสนออุดมการณ์ทางการเมือง มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตซ้ำความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เลือกมา คือ ยุคสีเสื้อ หรือ เสื้อเหลือง-เสื้อแดง ซึ่งกวีรับรู้เหตุการณ์ครั้งนั้นในฐานะ “พลเมืองคนหนึ่งของสังคม” อุดมการณ์ดังกล่าวอาจปรากฏผ่านกวีนิพนธ์โดยตรง หรืออาจจะเคลือบแฝงอยู่ในตัวบทผ่านกลวิธีต่างๆ ดังนั้นกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า จึงเป็นการเปิดเผยให้เห็นวิธีการอันแยบยลของ “ภาษา” ในฐานะวรรณกรรม เครื่องมือสื่อสารที่ตรึงรัดอุดมการณ์นั้นไว้ ปรากฏดังต่อไปนี้

1. ยุคสีเสื้อ: ผลงานรางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ปี 2554-2556

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลในช่วงเวลาดังกล่าว นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความรุนแรง ความไม่สงบของบ้านเมือง ผ่านลักษณะการเล่าเรื่องที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่นตัวบทเรื่อง “มนุษย์เหวย เหวยมนุษย์” กล่าวถึงการปลูกฝังที่ผิดไปในสังคมไทย ดูเหมือนว่ากวีจะพยายามกระตุ้นให้ผู้คนที่กำลังขัดแย้งในขณะนั้นรู้เท่าทัน “อุดมการณ์” ที่ปลูกฝังกันผิดๆ และในขณะเดียวกันกวีก็ได้นำเสนอ “อุดมการณ์ประชาธิปไตย” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 มนุษย์เหวย เหวยมนุษย์ วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2554 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554, หน้า 169-170)

.....

น่าหัวเราะเยาะเย้ยเหวยมนุษย์ ชวนสมเพชที่สุดมนุษย์เหวย
เกลา กล่อม ตะล่อม สั่ง บังคับ เปรย ลูกหลานเอ๋ยจงหวงแหนผืนแผ่นดิน
แผ่นดินคืออะไร ฤา มนุษย์ เพียงปักจุดหมุดหมายคราวย้ายถิ่น
ก่อกั้นแนวแผ้วถางทางทำกิน ขณะนกยังบินข้ามไปมา

ไปมาหาได้มีป้ายชี้เขต ไร้ประเทศไร้เจ้าของทั่วท้องป่า
เมฆาคลื่นเลื่อนล่องทั่วท้องฟ้า มนุษย์บ้าบังอาจประกาศครอง
.....
แผ่นดินอันมีอธิปไตย เหนือดอกไม้ใบหญ้าบนผาหิน
เหนือทุ่งใหญ่สายธาราระริน เหนือผิว กลิ่น ที่มา ภาษารัก
ภาษารักภาษาใจภาษามิตร อักขระต่างประดิษฐ์ต่างสลัก
สุดเขตแดนแผ่นดินถิ่นพำนัก ต่างยืนชักธงชาติประกาศชัย

จากกวีนิพนธ์เรื่อง “มนุษย์เหวย เหวยมนุษย์” มุ่งแสดงให้เห็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่มุ่งหมายให้ทุกคนรัก สามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยพยายามชี้ว่าไม่มีใครเป็นเจ้าของเพียงคนใดคนหนึ่ง แต่ประชาธิปไตยเป็นของทุกคน

ลำดับต่อไปคือ เรื่อง “โลกของหนู” ที่นำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งอย่างชัดเจนและเป็นกลาง คือ นำเสนอตัวละครผ่านเด็กคนหนึ่งที่กำลังวาดภาพโลกที่ปราศจากมนุษย์ และต้องการจะเห็นความขัดแย้ง การแบ่งข้างแบ่งฝักแบ่งฝ่าย แต่โลกที่เธอวาดนั้นแตกต่างกับโลกที่กำลังดำเนินอยู่ คือ มีเพียงความสงบ ความรัก และไมตรีหากพิจารณาอีกมุมหนึ่งจะเห็นว่ากวีพยายามเสียดสีมนุษย์ที่กำลังแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้เห็นว่าความสงบการเคารพในความในความแตกต่าง อันเป็นส่วนหนึ่งของ “อุดมการณ์ประชาธิปไตย” หรือภราดรภาพ จะนำมาซึ่งสังคมที่ดีขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2 โลกของหนู วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2555 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 189-190)

.....
หนูวาดภูเขาเป็นแนวคั่น บางภูสูงชันบางภูต่ำ
บางภูขาวบางภูทะมึนดำ บางภูชะง่อนง้ำล้ำอีกแดน
หยิบดินสอเดินเส้นเป็นถนน ขีดเส้นโค้ง ตรง วน เส้นวงแหวน
เชื่อมทุ่งหญ้าป่าใหญ่ไม่มีแปลน ไม่มีผังไม่มีแผนในแผ่นเดียว
จากนั้นหนูจึงวาดสรรพสัตว์ วางกระจัดกระจายในพื้นเขียว
กระทิง สิงโต ช้างงาคมเฟี้ยว หมา แมวเหมียว หมู หมี ชะนี ควาย
หนูวาดพวกมันปนกันหมด กระทั่งมด แมลง แมงทั้งหลาย
ผีเสื้อร้อยสีสันพันลวดลาย หิ่งห้อยพรูแสงพรายคล้ายแสงดาว
.....
หนูหวังเห็น อะไร ไม่กี่อย่าง หวังเห็นการแบ่งข้าง การหวงแหน
หวังเห็นความเห็นแก่ตัวทั่วดินแดน หวังเห็นความโกรธแค้นฝังแน่นใจ
หนูขยับชิด ห่าง ยืน นั่งมอง โลกจำลองของหนูดูสดใส
ช่างแตกต่างกับโลกที่เป็นไป เพราะหนูมองไม่เห็น อะไร จากในนี้
มีใครอยากมาอยู่กับหนูบ้าง โลกของหนูยังว่างอีกหลายที่
ทุกคราวหลับรับประกันจะฝันดี ตื่นจะพบไมตรีกับความรัก

กวีนิพนธ์เรื่องสุดท้ายในยุคสีเสื้อคือ เรื่อง “เบี้ย” ซึ่งมีศิลปะการอุปลักษณ์ที่น่าสนใจ และกล่าวถึงความรุนแรงที่รัฐบาลกระทำต่อกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้คือเหตุการณ์ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2553 การสลายการชุมนุมของทหารภายใต้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เกิดการจับกุมคุมขังผู้ชุมนุมที่ถูกกล่าวหาว่าก่อเหตุการณ์จำนวนหนึ่ง นั้นเป็นเสมือนแรงผลักแห่งเบื้องลึกของอารมณ์กวี อย่างไรก็ตามการที่ผลงาน “เบี้ย” ที่ได้รับรางวัลในปี 2556 มีปัญหาในการตัดสิน คือ กรรมการ จำนวน 14 คน ที่นำโดยนายเจน สงสมพันธุ์ นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ประกาศถอนตัวจากการเป็นกรรมการตัดสิน เนื่องมาจากมีความเห็นไม่ลงรอยกับกรรมการใหม่ที่มาจากสายคนเสื้อแดง ที่นำโดยนายรวี สิริอิสสระนันท์ หรือ วาด รวี ที่เสนอแนวทางการปรับโครงสร้างและเงื่อนไขในการประกวดเรื่องสั้นและบทกวีหลายประการ แม้กระนั้นการประกวดก็ดำเนินการต่อไป จนในที่สุดมีการตัดสินให้บทกวีเรื่อง เบี้ย ของ อรุณรุ่ง สัตย์สวี ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้าแห่งรัฐสภาไทยยอดเยี่ยม ได้รับโล่เกียรติยศ พร้อมเข็มและเกียรติบัตรของประธานรัฐสภา และเงินรางวัล 1 แสนบาท ทั้งที่ตามกติการะบุว่าบทกวีต้องมีขนาดความยาว 6-12 บท แต่บทกวีเรื่อง “เบี้ย” มีความยาว 14 บทครึ่ง ซึ่งผิดหลักเกณฑ์ที่ได้ประกาศไปแล้ว แต่กรรมการได้ชี้แจงว่าบทกวีดังกล่าวสมควรได้รับรางวัลชนะเลิศ เพราะคุณค่าของบทกวีย่อมไม่ถูกกดกักไว้ด้วยแบบแผนใดๆ ทั้งสิ้น ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมของคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว วาด ระวี ได้แสดงความรับผิดชอบต่อความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น โดยประกาศลาออกจากคณะกรรมการวรรณกรรมแห่งรัฐสภา และจะไม่เป็นกรรมการตัดสินวรรณกรรมใดๆ อีกตลอดชั่วชีวิต

เรื่อง “เบี้ย” ที่ผิดหลักเกณฑ์การประกวดที่กำหนดไว้ แต่เหตุใดจึงได้รับความเห็นชอบจากกรรมการ (สายเสื้อแดง) คำตอบคือ มีเนื้อหาที่ตรงต้องตามความคิดของคนเสื้อแดง เช่น การเปรียบประเทศเป็นกระดานหมากรุก เบี้ยที่ต่ำที่สุดในกระดานคือประชาชน (คนเสื้อแดงที่มักเรียกตนเองว่า ไพร่ ในยุคนั้น) และต่อว่าการยึดอำนาจในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ว่าเป็นการ “คว่ำกระดาน” และไม่เชื่อเรื่องความเหนือกว่าของ “ขุน” (ซึ่งในที่นี้สามารถตีความได้หลากหลาย ว่าขุนหมายถึงอะไรได้บ้าง แต่ตามปกติขุนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในกระดานหมากรุก) ทั้งนี้กวีนิพนธ์ชิ้นนี้จะสื่อว่า เบี้ยมีความเท่าเทียมไม่ต่างอะไรจากหมากตัวอื่นๆ จึงพร้อมลุกขึ้นสู้และไม่ยอมให้ใครคว่ำกระดาน ดังนั้นจึงจัดเป็นอุดมการณ์มาร์กซิสต์ หรือนิยมความเท่าเทียม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3 เบี้ย วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2556 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2556, หน้า 13 - 14)

.....

ใครบางคนเปรียบว่าข้าคือเบี้ย ต่ำเตี้ยสุดบนกระดานการเมืองถ่อย
เป็นไพร่พาลด่านหน้าค่าเพียงน้อย จักกี่ร้อยกี่พันไม่ทันกล
เบี้ยยอมพลีชีพเพื่อผู้เหนือกว่า สัจธรรมธรรมดาอย่าสับสน
เป็นลูกไล่ปลุกปั่นเป็นกันชน หนีไม่พ้นถูกหลอกออกไปตาย

.....

ไม่ศรัทธาประชาธิปไตยมีใครว่า แต่ทำตีฝีปากกล้าวาจาเก่ง
เดินตามกติกาประสานักเลง ใช่แพ้แล้วพาลเบ่งโคลงเคลงเรือ
แค่เสียโคนเสียม้าแข้งขาสั่น คว่ำกระดานอีกแล้วท่านมุขมันเฝือ
เบี้ยกระจัดกระจายตายเป็นเบือ เลือกตั้งจนคนเบื่อกันทั้งบาง

.....

คุณก็เปรียบเบี้ยหมากอีกฟากฝ่าย ม้าเรือโคนโค่นได้ไม่คัดค้าน
เออตีแผ่ออกมาใครสามานย์ เว้นขุนเหนือกระดานไว้ทำไม?
เชื่อชีวิตเทียมเท่าเราจึงสู้ ตั้งกระดานเดินสู่วันฟ้าใหม่
บนครรลองประชาธิปไตย ล้มแล้วลุกเดินใหม่ไม่คว่ำกระดาน
บนครรลองประชาธิปไตย ต้องมิยอมให้ใคร คว่ำกระดาน

“เบี้ย” ได้แสดงให้เห็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยและมาร์กซิสต์อย่างชัดเจน ที่เชื่อมั่นในเรื่องของความเท่าเทียมหรือ “เสมอภาค” ไม่มีใครมีอำนาจเหนือไปกว่าใคร เหล่าเบี้ยจึงพร้อมลุกขึ้นสู้กับอำนาจเผด็จการ จากอุดมการณ์ประชาธิปไตยและมาร์กซิสต์ที่ปรากฏในช่วงเหตุการณ์ยุคสีเสื้อ สอดคล้องกับสถานการณ์การเมืองที่มีการประท้วงโดยกลุ่มคนเสื้อแดงในขณะนั้น ดังนั้นแม้ข้อบังคับในการประกวดจะตั้งมั่นพิจารณาผลงานที่มีความเป็นกลาง แต่ปัญหาการตัดสินในปี 2556 ก็ได้เป็นพยานชี้ชัดแล้วว่าคณะกรรมการมีผลต่อการคัดเลือกผลงานอย่างมาก

หลังจากนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ยึดอำนาจในปี 2557 โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้มีการยกเลิกการประกวดกลางคันเนื่องจากเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมือง และในปี 2558 ก็ได้มีการประกวดผลงานใหม่อีกครั้ง โดยสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรให้งดวรรณกรรมการเมือง แต่จัดประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสครบ 120 ปี แห่งวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจัดประกวดวรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ และสารคดี เท่านั้น และเนื่องจากเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ จึงต้องคำนึงถึงความถูกต้องของพระราชประวัติเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก รวมถึงความถูกต้องของฉันทลักษณ์ ทำให้คณะกรรมการตัดสินรางวัลต้องตรวจสอบความถูกผิดของผลงานทุกชิ้นอย่างถี่ถ้วน ทำให้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า เหตุที่มีผู้ส่งผลงานเข้าร่วมประกวดน้อยอาจเนื่องจากความพิเศษของหัวข้อรางวัลดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีกวีนิพนธ์การเมืองยุค คสช. ในปี 2559-2561 เท่านั้น

2. ยุค คสช.: ผลงานรางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ปี 2559–2561

จากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า คสช. มักจำกัดสิทธิเสรีภาพในด้านการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง แต่ถึงกระนั้นการจัดการประกวดรางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ก็ยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งผลงานต่างๆ ที่ได้รับรางวัลมักกล่าวถึง วาทกรรมความสามัคคี ความเสียสละ เพื่อประชาธิปไตย ดังผลงานต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4 พลเมืองคือพละกำลังเมือง วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559, หน้า 211)

.....

พลเมืองคือพละกำลังเมือง อักขระตัวเขื่องเขียนข้างฝา
ผ่านสิบหมื่นร้อยพันวันเวลา ยังอ่านชัดถนัดตาถนัดใจ
พ่อสอนให้หัดอ่านทีละคำ แม่สอนให้หัดทำตามเงื่อนไข
แห่งหน้าที่ที่ดีงามไปตามวัย แห่งหนทางที่ต่างใครย่อมต่างกัน

.....

อีกคนหนึ่งเป็นยามเฝ้าประตู คนหนึ่งเป็นคุณครูผู้สั่งสอน
คนหนึ่งเป็นผู้แทนราษฎร คนหนึ่งเขียนกาพย์กลอนเป็นกวี
ความเหมือนอันงดงามในความต่าง คือค่าความเป็นกลางแห่งศักดิ์ศรี
แห่งสิทธิ์การเป็นพลเมืองดี สิทธิ์ที่พลเมืองมีเทียมเท่ากัน

ลำดับต่อไปนี้เป็นผลงานรองชนะเลิศ ในปี 2560 ได้แก่ ณ ร่มเรา, ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน และแสงของเราในเงาจารึกโบราณ ทั้งสามเรื่องกล่าวถึงอุดมการณ์เดียวกัน คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5 ณ ร่มเรา วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560, หน้า 265-267)

.....

เปลือกก็สำคัญไม่ต่างแก่น
ความหมายย่อมใช้แทนกันไม่ได้
ต่างทำหน้าที่ของตนไป
ทั้งกิ่งก้านใบคือหนึ่งเดียว

.....

ไม่ต้องเป็น เกินที่เป็นอยู่ก็ได้
ขอเพียงให้อุดมสมประสงค์
แข็งแรง ยืนหยัด อย่างมั่นคง
ในความสัตย์ตรงคือเปลี่ยนแปลง

.....

นำกิ่งแห้งปักดินหวังร่มใหม่
สิ้นแต่ใบก็ไม่มีมาให้เห็น
โค่นต้นทิ้งเพื่อหวังเข้าบังเร้น
ก็ไม่ต่างจาก ปลาเป็นแลกปลาตาย

.....

“ณ ร่มเรา” กล่าวถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และรักษารากแห่งประชาธิปไตย เพื่อส่งมอบร่มเงาไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน จะได้มี “ประชาธิปไตย” ไว้พักพิง ยึดเหนี่ยวต่อไป แต่ที่น่าสังเกตคือตัวบทนี้

ไม่มีคำว่าประชาธิปไตย เพียงแต่สื่อผ่านสัญญะ ที่เป็นต้นไม้ ก้าน กิ่ง ใบ และราก ซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ กล่าวคือ กวีนำส่วนต่างๆ ของต้นไม้ ใช้แทนความหมายของ “หน้าที่พลเมือง” ที่ไม่ว่าส่วนใดๆ ก็มีหน้าที่มีความสำคัญทัดเทียมกัน (ก้าน กิ่ง ใบ ราก) อันจะส่งผลให้ต้นไม้ทั้งต้น ซึ่งก็คือ “ประชาธิปไตย” เจริญงอกงาม เมื่อต้นประชาธิปไตยมีความงอกงาม ย่อมมีร่มเงา ซึ่งในกวีนิพนธ์กล่าวเพิ่มเติมในประเด็นของการส่งต่อร่มเงาให้รุ่นหลัง ดังนั้นจึงสามารถสรุปจากตัวบทได้ว่า ร่มเงาในที่นี้ หมายถึง ความสงบสุข

นอกจากนี้ยังพบประเด็นทรรศนะของกวีว่าไม่เห็นด้วยกับรัฐประหาร จากรูปภาษา คือ “โค่นต้นทิ้งเพื่อหวังเข้าบังเร้น” หากต้นไม้หมายถึงประชาธิปไตย การโค่นต้นไม้ ก็คือการยึดอำนาจ โดยกวีมองว่าไม่ต่างจาก “ปลาเป็นแลกปลาตาย” ซึ่งแสดงให้เห็นอุดมการณ์ของกวีนิพนธ์การเมือง “ณ ร่มเรา” คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย

ตัวอย่างที่ 6 ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560, หน้า 268 - 269)

.....

ในนามความเข้าใจประชาชน ต่างความเชื่อต่างเหตุผลต่างปฏิบัติ
ประชาธิปไตยหลายทศวรรษ วกวนเวียนเปลี่ยนผลัดผู้ถือครอง
ประชาธิปไตยกับประชาชน แท้ทุกคนคือส่วนรวมร่วมเกี่ยวข้อง
มโนธรรมสำนึกผ่านตรึกตรอง เราทั้งผองหาใช่ทาสอำนาจใด

.....

เราทุกผู้มีคุณค่ามีหน้าที่ ทำสิ่งดีที่ควรทำต้องทำได้
พลเมืองคือพลังคือหัวใจ ประชาธิปไตยเข้มแข็งด้วยแรงชน
ไม่ปล่อยให้สามัคคีมีช่องว่าง แม้แตกต่างรู้ยอมรับปรับเหตุผล
วิถีพลเมืองดีเริ่มที่ตน ต้องตั้งต้นตระหนักหลักสำคัญ
รักประชาธิปไตยด้วยใจรัก อย่ารู้หลักรู้คุณค่าศรัทธามั่น
สิทธิเป็นของเราเท่าเทียมกัน ไม่ว่าเธอไม่ว่าฉันไม่ว่าใคร
เคารพชูกฎหมายใช่กฎหมู่ สำนึกรู้สำคัญยิ่งกว่าสิ่งไหน
ผสานมือมุ่งมั่นผสานใจ ไม่ร้องขอรอใครให้ทำแทน
เพราะประชาธิปไตยคือชีวิต ประชาชนมีสิทธิคิดหวงแหน
ประชาธรรมประชาไทยไม่คลอนแคลน ใจหนักแน่นมั่นคงชูธงชัย
คุณธรรมนำทางต่างเข็มทิศ ถูกหรือผิดใจซื่อสัตย์ตัดสินได้
เรื่องส่วนรวมร่วมรับรู้ร่วมเข้าใจ ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน

“ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน” นำเสนออุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างตรงไปตรงมา คือ ให้ประชาชนรัก หวงแหนประชาธิปไตย ถึงขั้นให้ความสำคัญว่า “ประชาธิปไตยคือชีวิตประชาชน” ลำดับต่อไปเป็นกวีนิพนธ์เรื่อง แสงของเราในเงาจารึกโบราณ เป็นการเปรียบเทียบประเทศเป็นเรือภายในตัวบทกล่าวถึงการฝ่าฟันอุปสรรค และล้มเลิกความรุนแรง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7 แสงของเราในเงาจารึกโบราณ วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560, หน้า 270-271)

.....

ร่วมต่อเรือมโนทัศน์สู่รัฐฝัน ขีดเขียนความมหัศจรรย์ครั้งยิ่งใหญ่
โยนหอกดาบความขลาดเขลาลงเตาไฟ หยิบดอกไม้ขึ้นอ่านสาส์นแห่งรัก
เราจะฝ่าคลื่นซัดกำดัดดุ ต้านพายุสาดซ้ำกระหน่ำหนัก
เรือจะไม่พังพ่ายสลายลักษณ์ จงเตรียมพร้อมประกาศศักดิ์นักเดินเรือ

.....

คืนเยือกหนาวยาวนานกันดารยุค จะกลายเป็นศานติสุข รุ้งเรืองเรื่อ
เราจะพบรุ่งอรุณอบอุ่นเจือ พร้อมฟากฝั่งผีเสื้ออะเคื้อกาล
ที่ที่ความเกลียดชังถูกฝังกลบ สุขสงบอิ่มรักจะถักสาน
สวนดอกไม้บนผืนดินจิตวิญญาณ เราจะรื่นรมย์กับบ้านของหัวใจ

บทกวีนิพนธ์ “ธงชาติผืนเก่า” รางวัลชนะเลิศ ปี 2561 นำเสนออุดมการณ์ชาติ ซึ่งแตกต่างจากอุดมการณ์ในบทอื่นๆ กวีสื่อสัญญะความเป็นชาติ โดยใช้ ธงชาติ เป็นตัวแทนเล่าเรื่องผ่านนักเรียนประถม ที่มีพ่อเป็นภารโรง ทำหน้าที่เชิญธงชาติ และทำความสะอาดบริเวณต่างๆ ในโรงเรียน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8 ธงชาติผืนเก่า, วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561, หน้า 215-217)

.....

ฉันก็เพิ่งรู้
พ่อไม่เคยนำธงชาติไปทิ้ง แต่พ่อจะเก็บมาที่บ้านไว้ในห้องนอนของพ่อ
พ่อบอกว่าพ่อปะชุนส่วนที่ขาดของมันจนสมบูรณ์ทุกฝืน
และครั้งนี้พ่อให้ฉันทำหน้าที่นั้นด้วยตนเอง
พ่อสอนให้ฉันรอยเส้นด้ายเล็ก ๆ สีขาวเพื่อเชื่อมรอยขาดเข้าหากัน
ฉันเชื่อมรอยขาดตรงริมผ้าสีแดงให้ติดกับผ้าสีขาว
ฉันเชื่อรอยขาดตรงริมผ้าสีขาวให้ติดกับผ้าสีน้ำเงิน
พ่อบอกว่า
“ด้ายสีขาวนั้นเป็นตัวแทนของฉันและเราทุกคนในชาติ”
เมื่อผืนธงชาติถูกซ่อมให้สมบูรณ์ ฉันถามพ่อว่า
“แล้วเราจะทำอย่างไรกับสีที่ซีดจาง และมีรอยเปื้อนนี้ล่ะ”
พ่อเงียบไปครู่หนึ่งแล้วบอกฉันว่า
“พ่อก็ไม่เคยนำมันไปย้อมสี หรือซักให้สะอาด เพราะถึงมันจะเก่ามันก็คือ
ธงชาติอย่างที่มันเป็นนั่นแหละ”
ฉันทำหน้างงๆ ไม่เข้าใจที่พ่อพูดสักเท่าใดนัก
ฉันได้แต่หวังว่าเมื่อโตขึ้นฉันจะเข้าใจความหมายในสิ่งที่พ่อพูด
ฉันได้แต่หวังว่าเมื่อโตขึ้นฉันจะเข้าใจในสิ่งที่พ่อทำ.

จากตัวอย่างที่ 8 ทำให้พบว่ากวีพยายามสื่อว่าด้ายสีขาว เป็นสัญญะแทนความเป็นประชาชนที่มีหน้าที่ซ่อมแซม ช่วยเหลือประเทศชาติ (ธงชาติ) ซึ่งคอยร้อยรัดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้าด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว และแม้ธงชาติจะเก่าก็ไม่เคยจะทอดทิ้งหรือนำไป “ย้อมสีหรือซักให้สะอาด” ยังคงเป็นประเทศชาติเช่นเดิม หรืออีกนัยหนึ่งการย้อมสีหรือการซักธงชาติให้สะอาด ทำให้เกิดข้อคำถามต่อผู้อ่านว่าหากย้อมแล้วจะเกิดผลตามมาอย่างไร จะเป็นธงชาติสีใหม่ที่ไม่ใช่สีเดิม เป็นธงชาติที่สีสันสดใหม่ขึ้นกว่าเก่า เป็นธงชาติที่ได้รับการซักล้างจนทำให้ร่องรอยของประวัติศาสตร์จางหายไป หรือเป็นเพียงความสดใหม่ของสีที่ย้อมขึ้นมาแค่เปลือกภายนอก กวีนิพนธ์บทนี้จึงแสดงวาทกรรมรักชาติ หรือวาทกรรมอนุรักษ์นิยม ที่มองว่าประเทศคือสิ่งที่ประชาชนทุกคนต้องรักษาไว้ “แม้จะเก่าก็ตามที” จึงเป็นอุดมการณ์รักชาติในที่สุด

กล่าวโดยสรุป คือ อุดมการณ์การเมืองที่ปรากฏในยุคสีเสื้อ คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์ คือ ความเท่าเทียม และในยุค คสช. ปรากฏอุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์รักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในยุคสมัยทั้งแบบตรงไปตรงมาและเคลือบแฝงให้ตีความผ่านสัญญะ รวมถึงสะท้อนความคิดของประชาชนในยุคสมัยนั้นที่มีต่อเหตุการณ์ทางการเมือง ดังนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองที่บทกวีทั้งสองยุคสมัยมีร่วมกัน คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย เสมือนหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์การเมืองของไทย หรืออันที่จริงแล้วการที่กวีพยายามเขียนถึงอุดมการณ์ประชาธิปไตย ก็เพื่อเป็นการทวงถามความหมายและการมีอยู่ของมันตลอดมา แม้ในตัวกวีนิพนธ์จะบรรยายคุณลักษณะของมันไว้อย่างงดงาม อนึ่งการวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองในกวีนิพนธ์ ทำให้เกิดข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าอุดมการณ์ที่ปรากฏนั้น เป็นความจริงที่ปรากฏในสังคมที่มาจากการแสดงความคิดอย่างอิสระจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงภาพในอุดมคติที่คนในสังคมอยากให้การเมืองในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่เป็นเช่นนั้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาอุดมการณ์การเมืองจากกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ ปี 2554–2561 ซึ่งแบ่งกลุ่มการวิเคราะห์ตามสถานการณ์การเมืองเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยุคสีเสื้อ คือ ปี 2554–2561 และ ยุค คสช. ปี 2559–2561 พบว่า ยุคสีเสื้อปรากฏอุดมการณ์การเมืองแบบประชาธิปไตย ความคิดเห็นทางการเมืองของคณะกรรมการมีผลในการคัดเลือกผลงาน ในปี 2556 ซึ่งตอบสนองความคิดทางการเมืองของฝ่ายเสื้อแดง ในขณะที่ยุค คสช. ที่จำกัดอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ปรากฏอุดมการณ์ประชาธิปไตยและอุดมการณ์ชาตินิยม เพื่อเป็นการผลิตซ้ำ ปลูกฝัง ให้เห็นว่าหน้าที่ของประชาชนคือ การพัฒนาประเทศและธำรงไว้ซึ่งประชาธิปไตย

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวณิต จุลวงศ์ (2555) เรื่อง รอยแยกของความคิดในกวีนิพนธ์การเมืองยุคแบ่งสีแบ่งข้าง พบว่า แนวคิดของกวียุคนี้หยิบยืมมาจากกวีและนักเขียนกลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้าในยุค 2507-2523 ใน 3 ประการคือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย ลัทธิมาร์กซ์และอุดมการณ์ชาตินิยม แต่อุดมการณ์ทางการเมืองในบทกวีบอกถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เปลี่ยนไป ส่วนด้านวรรณกรรมทำให้เห็นความเป็นวาทกรรมของกวีนิพนธ์ที่ปรากฏชัดเจน ซึ่งผู้สร้างและผู้เสพต่างยอมรับการผลิตซ้ำวาทกรรมการเมืองเหล่านั้น กวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า ก็ได้ทำหน้าที่สืบทอดอุดมการณ์ 3 สายนั้นอย่างปฏิเสธไม่ได้ คือ ประชาธิปไตย ความเท่าเทียม และรักชาติ

การผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาธิปไตยพบในงานวิจัยของ บัณฑิต ทิพย์เดช (2561) เรื่อง อุดมการณ์ทางการเมืองในงานกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปว่าผลงานของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, คมทวน คันธนู, และจิระนันท์ พิตรปรีชา ต่างมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2561 จึงนำเสนอเรื่องราวการต่อสู้กับอำนาจรัฐ และสืบทอดอุดมการณ์ประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามรางวัลพานแว่นฟ้าก็ปรากฏอุดมการณ์ประชาธิปไตยเช่นกัน แต่ทว่าปรากฏเรื่องการการต่อสู้กับอำนาจรัฐค่อนข้างน้อย มีเพียงเรื่องเดียว คือ “เบี้ย” ในปี 2556 ส่วนมากพบแต่เรื่องราวเนื้อหาที่เสนอผ่านอุปลักษณ์ และการยกย่องเชิดชูโดยตรง เป็นไปได้หรือไม่ว่า คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับรัฐสภาก็มีส่วนในการรักษาภาพลักษณ์และคัดกรองเนื้อหาที่จะนำเสนอสู่ภาคประชาชน

ส่วนในบทความ กวีนิพนธ์การเมืองสองสี จุดยืน การปะทะ และทางตัน ของ พิเชฐ แสงทอง (2556) ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างทางความคิดของกลุ่มเสื้อเหลืองเสื้อแดง โดยพิเชฐ แสงทอง ได้วิเคราะห์ว่า กลุ่มเสื้อเหลืองต้องการประชาธิปไตยที่มีศาสนาเป็นตัวควบคุม (ธรรมาธิปไตย) ด้วยมองเห็นข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่มีช่องว่างให้เกิดการทุจริต แต่อีกฝ่ายหนึ่งหรือเสื้อแดงมองว่าประชาธิปไตยที่มีศาสนาควบคุมจะเอื้อให้เกิดการผูกขาดความดีและความเป็นคนดีของคนเพียงบางชนชั้นเท่านั้น แต่ทว่าไม่ปรากฏเรื่องราวหรือเหตุการณ์นี้ในกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า อาจกล่าวได้ว่าเวทีพานแว่นฟ้า เปิดให้พื้นที่เฉพาะ “อุดมการณ์ประชาธิปไตย อุดมการณ์รักชาติ” มากกว่ามุ่งเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองตามความเป็นจริง

นอกจากนี้อุดมการณ์ที่ปรากฏในยุค คสช. คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์รักชาติ โดยนำเสนอผ่านผลงานที่เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของประชาชน การตระหนักรู้ในบทบาทของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ (2561) ที่ศึกษาในหัวข้อ เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.2559–2560 หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสั้นการเมือง ในส่วนบทสรุปพบว่า การนำเสนอแนวคิดหน้าที่พลเมืองในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าปี 2559–2560 เป็นการย้ำความสำคัญของการเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ทั้งในระดับการเมือง การปกครอง และระดับวิถีชีวิต เพราะเมื่อใดก็ตามที่ประชาชนตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนได้ ย่อมนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการทุจริต การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่พลเมืองในอุดมคติ และมีข้อน่าสังเกตคือ เนื้อหาดังกล่าวเป็นคุณสมบัติที่ตรงตามกรอบแนวคิดของรัฐที่กำหนดในการพิจารณาให้ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้จัดประกวดการแข่งขันรางวัลพานแว่นฟ้าหรือรัฐได้ใช้อำนาจในการกำหนดกรอบเนื้อหาของการประกวดรางวัลพานแว่นฟ้า แต่นักเขียนยังมีสิทธิในการเลือกสรรขอบเขตเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอที่เป็นอิสระ โดยมีอุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์รักชาติ และเนื้อหาที่สอดคล้องกับการตระหนักในบทบาทหน้าที่พลเมืองเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงาน ในขณะเดียวกันคณะกรรมการผู้มีอำนาจในการตัดสินผลการประกวดโดยชอบธรรม ก็ได้พยายามคัดเลือกผลงานที่นำเสนอมุมมองที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง และไม่ได้เชิดชูหรือปกป้องรัฐ แสดงให้เห็นว่าเวทีการประกวดวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้ายังคงเป็นพื้นที่ที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์การเมืองในทิศทางที่รัฐกำหนดแต่ก็ไม่สามารถควบคุมความคิดสร้างสรรค์ของการนำเสนอผลงานได้ทั้งหมด

แม้ในวันนี้จะยังมีการผลิตสื่อต่างๆ ที่นำเสนอการสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ บทเพลง โฆษณาต่างๆ แต่งานเขียนประเภทกวีนิพนธ์ยังคงเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยที่จะคล้อยตามบทบาทอำนาจรัฐ อาจเพราะด้วยพลังความอิสระของการเลือกสรรภาษา ฉันทลักษณ์ เวที

การประกวด หรืออุดมการณ์ที่ได้รับการผลิตซ้ำจากยุคสมัยหนึ่งที่กวีนิพนธ์การเมืองเคยอยู่ในฝ่ายต่อต้านอำนาจรัฐมาแล้ว จึงกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์การเมือง เป็นสื่อแทนความคิดที่มีความลื่นไหล ดำรงคงอยู่ได้ในทุกยุคสมัย และนำเสนอความต่อต้าน เห็นต่าง ได้อย่างมีศิลปะและสันติสุขเรื่อยมา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

อุดมการณ์การเมืองที่ปรากฏในยุคสีเสื้อ คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์ และในยุค คสช. ปรากฏอุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์รักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในยุคสมัย ดังนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองที่บทกวีทั้งสองยุคสมัยมีร่วมกัน คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า เป็นพื้นที่ผลิตซ้ำ ตอกย้ำ อุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์รักชาติ ตามมติและจุดประสงค์ของการประกวด คือ เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยใช้ศิลปะถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวี ทั้งยังเป็นการสืบสานสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลุกจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน

นอกจากนี้การนิยามคำว่า “ประชาธิปไตย” ของแต่ละยุคสมัยการเมือง และแต่ละฝ่ายมีการนิยามความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ เช่น ยุคสีเสื้อ ที่สถานการณ์เกิดการแบ่งแยกขั้วความคิดทางการเมืองออกเป็นสองฝ่าย ผลงานกวีนิพนธ์ที่ผลิตอุดมการณ์ประชาธิปไตยนำเสนอในความหมายที่ว่าประชาธิปไตยเป็นของทุกคน ควรเคารพความเห็นต่าง แบ่งปันความรักและไมตรีให้แก่กัน ในยุค คสช. ซึ่งสถานการณ์ในขณะนั้นเกิดขึ้นหลังจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดง จากนั้นมีการรัฐประหารโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารในขณะนั้น ซึ่งภายหลังสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนรัฐสภา วันที่ 21 สิงหาคม 2557 มีมติเลือก พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้มีทั้งกลุ่มคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการรัฐประหารในครั้งนี้ จึงมีการนำเสนออุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยการนิยามความหมายที่หลากหลาย เช่น ความสามัคคี ความเสียสละ เพื่อให้ประเทศฝ่าฟันวิกฤตไปได้ ทุกคนคือส่วนสำคัญของประชาธิปไตย ไม่ควรมีการโค่นล้มทำลาย เห็นได้ว่าในสถานการณ์หนึ่งๆ มีการช่วงชิงนิยามความหมายของอุดมการณ์ประชาธิปไตยโดยกลุ่มความคิดที่แตกต่างกันผ่านกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า อันเป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านวรรณศิลป์ที่แยบยล

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองผ่านสื่อประเภทอื่นๆ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น ภาพยนตร์ เพลง แผ่นป้ายหาเสียง เพื่อให้เห็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่หลากหลาย ไปจนถึงเห็นภาพรวมของอุดมการณ์ทางการเมืองในภาพรวม

2. ขยายการศึกษาตัวบทกวีนิพนธ์นอกจากรางวัลชนะเลิศ และช่วงยุคสมัยการเมือง จะทำให้นำไปสู่ข้อสรุป และแง่มุมในการวิเคราะห์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ, และคนอื่น ๆ. (2555). **สื่อเก่า-สื่อใหม่: สัญญะ อัตลักษณ์ อุดมการณ์**. กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, และชัยสิริ สมุทรวานิช. (2516, กรกฎาคม). วรรณกรรมการเมืองของไทย, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 11(7),** 73–78.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพพร ประชากุล. (2552). **ยอกอักษร เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: อ่าน.

นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559–2560: หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสั้นการเมือง. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 40(2),** 123-148.

บัณฑิต ทิพย์เดช. (2561, มกราคม-เมษายน). อุดมการณ์ทางการเมืองในงานกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์. **มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(1),** 2500-2514.

พิเชฐ แสงทอง. (2556, พฤษภาคม). กวีนิพนธ์การเมืองสองสี จุดยืน การปะทะ และทางตัน. **ปากไก่ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย, 42(1),** 43-49.

สามชาย ศรีสันต์. (2561). **ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ บทศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาหลังการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: มติชน.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2546). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2545**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (2554). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2554**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2555). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2555**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2556). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2556**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2559). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2560). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2561). **วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2555). รอยแยกของความคิดในกวีนิพนธ์การเมืองยุคแบ่งสีแยกข้าง. **ศาสตร์แห่งวรรณคดีคือตรีศิลป์: ทฤษฎี สุนทรียะ สังคม.** กรุงเทพฯ: คอนเซ็พท์พริ้น.

Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language.** New York: Longman.

Van Dijk, T. A., (Editor). (1997). **Discourse as Structure and Process: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction.** London: SAGE.